

POSTANOWIENIE

Dnia 16 czerwca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Czubik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Tomasz Demendecki

Józef Kowalski (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z wniosku K. F.

z udziałem H. T., S. T. i K. K.

o stwierdzenie nabycia spadku

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 16 czerwca 2020 r.

skragi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego od postanowienia Sądu Rejonowego w K. z dnia 29 października 1997 r., sygn. akt I Ns (...)

- 1. uchyla częściowo zaskarżone postanowienie, to jest w zakresie punktu II w części, w której Sąd stwierdził, że gospodarstwo rolne wchodzące w skład spadku po zmarłej w dniu 3 października 1996 r. S. T. nabył w całości z mocy ustawy syn T. T. i przekazuje sprawę w tej części do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w K.;**
- 2. znosi wzajemnie koszty postępowania skargowego przed Sądem Najwyższym.**

UZASADNIENIE

Na wniosek K. F. (dalej: Wnioskodawczyni), w dniu 29 marca 2019 r. Prokurator Generalny skierował do Sądu Najwyższego skargę nadzwyczajną od prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w K. Wydział I Cywilny z 29 października 1997 r., I Ns (...).

Na podstawie art. 89 § 1 i § 2 w zw. z art. 115 § 1 i § 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. 2018, poz. 5 ze zm.; dalej: ustawa o SN), z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, Prokurator Generalny zaskarżył postanowienie Sądu Rejonowego w K. Wydział I Cywilny z 29 października 1997 r., I Ns (...), w części, tj. w zakresie punktu II, w którym Sąd stwierdził, iż wchodzące w skład spadku po zmarłej w dniu 3 października 1996 r. S. T. gospodarstwo rolne nabył z mocy ustawy syn T. T. w całości.

Na zasadzie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 ustawy o SN, Prokurator Generalny zarzucił zaskarżonemu postanowieniu:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 64 Konstytucji RP, odnoszących się do prawa własności oraz prawa do dziedziczenia, poprzez wydanie orzeczenia w przedmiocie nabycia prawa do spadku sprzecznie z ustawowymi zasadami dziedziczenia gospodarstw rolnych, a także stwierdzenia nabycia spadku bez przeprowadzenia z urzędu wszystkich niezbędnych czynności zmierzających do ustalenia kręgu spadkobierców wobec wchodzącego w skład majątku spadkowego gospodarstwa rolnego, co naruszyło prawo do własności prawidłowo ustalonego kręgu spadkobierców wobec majątku spadkowego;

2. naruszenie w sposób rażący przepisów prawa, tj.:

- prawa materialnego - art. 1059 pkt 4 k.c. w zw. z § 3 ust. 1 pkt 2 i § 1 ust. 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 12 grudnia 1990 r. w sprawie warunków dziedziczenia ustawowego gospodarstw rolnych (Dz. U. Nr 89, poz. 519 ze zm.), poprzez jego błędne zastosowanie i uznanie, że K. F. w chwili otwarcia spadku nie była uprawniona z mocy ustawy do dziedziczenia gospodarstwa rolnego, pomimo tego, iż spełniała warunki określone w § 3 ust. 1 pkt 2 i § 1 ust. 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 12 grudnia 1990 r. w sprawie warunków dziedziczenia ustawowego gospodarstw rolnych, co skutkowało jej pominięciem z kręgu spadkobierców dziedziczących na podstawie ustawy gospodarstwo rolne wchodzące w skład majątku spadkowego po zmarłej S. T.;

- prawa procesowego - art. 670 § 1 i 2 k.p.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na braku przeprowadzenia z urzędu badania czy w skład masy spadkowej wchodzi faktycznie gospodarstwo rolne oraz właściwego ustalenia podstaw dla określenia kręgu spadkobierców dziedziczących na podstawie ustawy gospodarstwo rolne wchodzące w skład majątku spadkowego po zmarłej S. T.

Na mocy art. 91 § 1 ustawy o SN, Prokurator Generalny wniósł o uchylenie pkt II zaskarżonego postanowienia, w części, w której Sąd stwierdził, iż wchodzące w skład spadku po zmarłej 3 października 1996 r. S. T. gospodarstwo rolne nabył z mocy ustawy syn T. T. w całości i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w K. z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Pismem z dnia 7 maja 2019 r. odpowiedź na skargę nadzwyczajną wniósł uczestnik postępowania K. K., wnosząc o:

1. oddalenie skargi nadzwyczajnej z uwagi na brak podstawy do uchylenia zaskarżonego postanowienia,

2. z ostrożności procesowej, w przypadku nieuwzględnienia powyższego wniosku, o ograniczenie się przez Sąd Najwyższy do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa,

3. zasądzenie na rzecz uczestnika K. K. kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych oraz kosztów opłaty skarbowej uiszczonej od pełnomocnictwa w wysokości 17 zł.

Asumptem do wywiedzenia skargi nadzwyczajnej przez Prokuratora Generalnego był następujący stan faktyczny i prawny.

Wnioskiem z 16 marca 1997 r. K. F. zwróciła się o stwierdzenie nabycia spadku po swoich rodzicach P. T. - zmarłym 7 września 1966 r. i S. T. - zmarłej 3 października 1996 r. Przed Sądem K. F. oraz uczestnik T. T. zgodnie zapewnili, że w skład masy spadkowej wchodziło gospodarstwo rolne (k. 16 i 17 akt sprawy I Ns (...)). Z dołączonego do akt odpisu z księgi wieczystej, nr Kw (...) z dnia 16 października 1997 r. wynikało, iż w skład spadku wchodziła działka rolna o pow. 2 ha 29 a i 99 m² wraz z budynkami (k. 21 akt sprawy I Ns (...)).

Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z 29 października 1997 r., I Ns (...), stwierdził w punkcie I, że spadek po P. T. zmarłym 7 września 1966 r. w K., ostatnio

stale zamieszkałym w K. na podstawie ustawy wprost wraz z wchodzącym w skład spadku gospodarstwem rolnym nabyli: żona S. T. oraz dzieci K. F. i T. T. po 1/3 części w stosunku do całości spadku. W punkcie II postanowienia Sąd stwierdził, że spadek po S. T. zmarłej 3 października 1996 r. w K., ostatnio stale zamieszkałej w K. na podstawie ustawy wprost nabyły dzieci – K. F. i T. T. po 1/2 części w stosunku do całości spadku, z tym że wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne nabył z mocy ustawy syn T. T. w całości. W punkcie III stwierdził, iż strony ponoszą koszty postępowania zgodnie ze swym udziałem w sprawie.

Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z 19 lipca 2004 r., I Ns (...), na podstawie art. 328 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., odrzucił wniosek o sporządzenie uzasadnienia postanowienia jako złożony po terminie.

W dniu 28 października 2004 r. zmarł T. T. (akta sprawy I Ns (...)). Postanowieniem z 24 lutego 2005 r., I Ns (...), Sąd Rejonowy w K. stwierdził, że spadek po nim nabyli po 1/3 części: żona H. T. i syn K. K. wprost oraz S. T. z dobrodziejstwem inwentarza (obecnie uczestnicy postępowania w sprawie ze skargi nadzwyczajnej).

W dniu 27 stycznia 2010 r. Sąd Rejonowy w K., w sprawie z wniosku H. T., sygn. akt I Ns (...), dokonał działu spadku po Pi. T., S. T. i T. T. w ten sposób, że uczestnikowi K. K. przyznał na własność działkę numer 116/1 i 115/1, wnioskodawczyni H. T. działkę numer 116/2 i 115/2, uczestnikowi S. T. działkę numer 116/3 i 115/3, zaś uczestniczce K. F. działkę numer 116/4. Ponadto, Sąd zasądził stosowne dopłaty (k. 99 akt sprawy I Ns (...)).

Od powyższego postanowienia apelację wniosła uczestniczka K. F.. Postanowieniem z 10 września 2010 r. Sąd Okręgowy w K. Wydział II Cywilny-Odwoławczy postanowił odrzucić apelację w części dotyczącej punktów VI-XVI zaskarżonego postanowienia oraz oddalić apelację w pozostałej części (k. 98 akt I Ns (...)).

W dniu 27 stycznia 2011 r. K. F., na podstawie art. 679 k.p.c., złożyła wniosek o zmianę pkt II postanowienia Sądu Rejonowego w K. z 29 października 1997 r., I Ns (...), poprzez przyznanie jej na podstawie ustawy prawa do dziedziczenia po swej matce S. T. gospodarstwa rolnego obok brata T. T. (k. 2 akt I Ns (...)). Okolicznością uzasadniającą wniosek było to, że nieruchomość

spadkowa na czas otwarcia spadku nie stanowiła już gospodarstwa rolnego, bowiem plan zagospodarowania przestrzennego Miasta K. z 16 listopada 1994 r. ogłoszony w Dz.Urz. Województwa K. z 16 grudnia 1994 r. (nr 58, poz. 108) zmienił klasyfikację tego gruntu i jego przeznaczenie na cele komercyjno-budowlano-usługowe. A zatem, przed otwarciem spadku po S. T. nastąpiło odrolnienie gruntu wchodzącego w skład gospodarstwa rolnego.

Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z 6 lipca 2011 r., I Ns (...), oddalił wniosek K. F.. W ocenie Sądu Wnioskodawczyni przekroczyła roczny termin, przewidziany w art. 679 § 1 k.p.c. od dowiedzenia się o okoliczności, której nie mogła powołać w tym postępowaniu. W uzasadnieniu orzeczenia Sąd wskazał, że K. F. posiadała informację o przeznaczeniu terenów stanowiących przedmiot spadku już w listopadzie 1997 r., a na etapie postępowania działowego (najpóźniej 10 lutego 2009 r.) wskazywała, że w skład masy spadkowej po S. T. wchodziła nieruchomość niestanowiąca gospodarstwa rolnego.

Od przedmiotowego postanowienia K. F. wniosła apelację. Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z 16 lutego 2012 r., II Ca (...), oddalił apelację (k. 132 akt I Ns (...)).

W dniu 5 czerwca 2012 r. K. F. wniosła skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego od postanowienia Sądu Okręgowego w K. z 16 lutego 2012 r., I Ca (...).

Sąd Najwyższy postanowieniem z 7 grudnia 2012 r., III CSK 278/12, odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługuje na uwzględnienie w części.

Przesłanki skargi nadzwyczajnej określa bezpośrednio ustawa ustrojowa - przepisy art. 89-95 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. Nie jest to *novum*, ponieważ nadzwyczajne środki zaskarżenia były i są regulowane w ustawach ustrojowych.

O miejscu skargi nadzwyczajnej w systemie środków zaskarżenia świadczy przede wszystkim jej publicznoprawna funkcja. W uzasadnieniu postanowienia

pełnego składu Trybunału Konstytucyjnego z 12 marca 2003 r., S 1/03 oraz uzasadnieniu wyroku pełnego składu Trybunału Konstytucyjnego z 19 lutego 2003 r., P 11/02 podkreślono, że w polskim porządku prawnym brak jest nadzwyczajnego środka zaskarżenia, który pozwalałby na skuteczną ochronę praw i wolności gwarantowanych w Konstytucji RP, ponieważ roli takiego szczególnego instrumentu nie spełnia skarga konstytucyjna, która w polskim systemie prawnym została ukształtowana wąsko i jest nakierowana wyłącznie na usunięcie z porządku prawnego przepisu naruszającego prawa i wolności, nie zaś na skorygowanie wadliwości wynikającej z błędnego stosowania prawa i to także w sytuacji, kiedy miałyby ono charakter ewidentny i byłoby dostrzeżone przez instytucje szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości. Ustawodawca w konsekwencji uznał, że nadzwyczajne środki zaskarżenia są „niewystarczające do ochrony konstytucyjnych wolności i praw obywateli, w przypadku ich naruszenia wyrokami sądów”, ze względu na fakt, że „w obrocie prawnym pojawiają się prawomocne orzeczenia, którym daleko do oczekiwanych standardów” (Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, druk sejmowy VIII kadencji nr 2003).

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem o wąsko określonym zakresie podmiotowym. Może być ona wniesiona wyłącznie przez podmioty szczególnie legitymowane: Rzecznika Praw Obywatelskich, Prokuratora Generalnego, a także w zakresie swojej właściwości, Prezesa Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznika Praw Dziecka, Rzecznika Praw Pacjenta, Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznika Finansowego, Rzecznika Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 89 § 2 ustawy o SN). W odniesieniu do orzeczeń, które uprawomocniły się przed wejściem w życie ustawy o Sądzie Najwyższym (tj. przed 3 kwietnia 2018 r.), legitymacja do wniesienia skargi nadzwyczajnej przysługuje wyłącznie Rzecznikowi Praw Obywatelskich i Prokuratorowi Generalnemu (art. 115 § 1a ustawy o SN).

Wąsko został określony także zakres przedmiotowy skargi. Skarga nadzwyczajna może być oparta na trzech podstawach określonych w art. 89 § 1 ustawy o SN: naruszeniu zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji, rażącym naruszeniu prawa przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, oczywistej sprzeczności istotnych ustaleń sądu z

treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, przy czym orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Ponadto, zgodnie z art. 89 § 1 ustawy o SN, jej celem jest zapewnianie zgodności prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych i wojskowych z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Skargę wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna - w terminie roku od dnia ich rozpoznania (art. 89 § 2 ustawy o SN). W okresie 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy o Sądzie Najwyższym (tj. od dnia 3 kwietnia 2018 r.) skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. (art. 115 § 1 ustawy o SN).

Ścisłe określenie przesłanek podmiotowych i przedmiotowych skargi nadzwyczajnej związane jest z jej funkcją ochrony Konstytucji RP - z jednej strony dążeniem do zapewnienia prawidłowości działania organów władzy publicznej (art. 7 w zw. z art. 2 Konstytucji RP), z drugiej konieczną ochroną stabilności i prawomocności orzeczeń sądowych oraz kształtowanych przez nie stosunków prawnych (art. 45 w zw. z art. 2 Konstytucji RP). Konstrukcyjnym założeniem skargi nadzwyczajnej jest więc takie określenie jej przesłanek, że służy ona eliminowaniu z obrotu orzeczeń sądowych obarczonych wadami o fundamentalnym znaczeniu, w szczególności wad przesądzających o naruszeniu Konstytucji RP, a także jej względnie subsydiarny charakter. Jest ona dopuszczalna, gdy nie ma w chwili jej wnoszenia możliwości uchylenia lub zmiany prawomocnego orzeczenia w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia (art. 89 § 1 ustawy o SN). Skargę nadzwyczajną można wnieść zatem także w sytuacji, gdy w przeszłości było możliwe wniesienie w sprawie innych środków zaskarżenia, ale nie zostały one wniesione (K. Szczucki, Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz, Warszawa 2018, s. 471-472). Skarga nadzwyczajna ustępuje zatem innym, zarówno zwyczajnym, jak i nadzwyczajnym środkom zaskarżenia, ma pierwszeństwo tylko przed skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, która to, w przeciwieństwie do skargi kasacyjnej i skargi o wznowienie

postępowania, nie służy do wzruszania prawomocnych orzeczeń. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie spełnia celu środków zaskarżenia (J. Gudowski, *Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia*, w: *System prawa procesowego cywilnego*, red. T. Ereciński, t. 3, *Środki zaskarżenia*, cz. 1, red. J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 1540 i n.), skoro jej uwzględnienie nie wywołuje skutku reformatoryjnego ani kasatoryjnego (T. Zembruski, *Wpływ wprowadzenia skargi nadzwyczajnej na skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia*, *Przegląd Sądowy* 2019 nr 2, s. 22), z zastrzeżeniem art. 424¹¹ § 3 k.p.c. Uwzględnienie skargi nadzwyczajnej prowadzi z reguły do uchylecia albo zmiany prawomocnego orzeczenia, którego wydanie mogło rodzić odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa.

Skarga nadzwyczajna powinna zawierać przytoczenie jej podstaw oraz ich uzasadnienie (art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy o SN). Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę nadzwyczajną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod rozwagę jedynie nieważność postępowania (art. 398¹³ § 1 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy o SN). Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy o SN), w braku przytoczenia trzeciej podstawy skargi z art. 89 § 1 pkt 3 ustawy o SN.

W przedmiotowej sprawie nie budzi wątpliwości legitymacja Prokuratora Generalnego do wniesienia skargi nadzwyczajnej, dochowanie terminu na jej wniesienie i dopuszczalność w zakresie przedmiotowym zaskarżonego orzeczenia (art. 89 § 3 i art. 115 § 1 ustawy o SN).

Pierwszy z zarzutów skargi nadzwyczajnej - naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 64 Konstytucji RP odnoszące się do prawa własności oraz prawa do dziedziczenia - nie zasługuje na uwzględnienie.

Art. 64 Konstytucji RP stanowi, iż każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia (art. 64 ust. 1) oraz że własność, inne prawa majątkowe i prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej (art. 64 ust. 2).

W świetle utrwalonej linii orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego przywołanego w wyroku TK z 29 maja 2007 r., P 20/2006, OTK-A 2007, nr 6, poz. 52, do konstytucyjnych standardów ochrony dziedziczenia należą: 1) nakaz ukształtowania instytucji dziedziczenia przez ustawodawcę w zgodzie z założeniami konstytucyjnymi; 2) zakaz arbitralnego przejmowania przez państwo lub inne podmioty prawa publicznego własności osób zmarłych - prawo własności przysługujące osobie fizycznej nie może wygasać w chwili jej śmierci, ale powinno trwać nadal, co zakłada jego przejście na inną osobę lub osoby; 3) wolność rozrządzenia swoim majątkiem na wypadek śmierci i wynikający stąd nakaz uwzględniania woli właściciela jako podstawowego czynnika rozstrzygającego o tym, komu mają w razie jego śmierci przypaść przedmioty tworzące jego majątek - o losach majątku wchodzącego w skład masy spadkowej decydować powinna przede wszystkim wola spadkodawcy, a nie ustalone przez ustawodawcę reguły dziedziczenia; 4) wymóg, aby regulacje ustawowe odnoszące się do dziedziczenia z ustawy odwoływały się do zakładanej racjonalności spadkodawcy i uwzględniały pewną typowość rozporządzeń testamentowych; 5) nakaz równego traktowania spadkobierców w podobnych lub zbliżonych sytuacjach prawnych - wybór przez ustawodawcę określonego modelu dziedziczenia powinien być konsekwentny, tzn. ustawodawca nie może tworzyć przepisów wyjątkowych, naruszających zasadę równej ochrony prawa dziedziczenia; 6) zakaz pozbawiania jakiejś kategorii osób zdolności dziedziczenia, czyli możliwości nabycia własności i innych praw majątkowych po śmierci osoby, której przysługiwały one za życia; 7) ochrona praw osób, które uzyskały status spadkobiercy po śmierci określonej osoby - Konstytucja RP chroni prawa nabyte w drodze dziedziczenia; 8) nakaz takiego ukształtowania regulacji prawnych, aby umożliwić spadkobiercy wskazanemu przez spadkodawcę lub w braku takiego wskazania określonego przez ustawodawcę - definitywne nabycie składników majątku spadkowego.

Na mocy kwestionowanego postanowienia Wnioskodawczynie otrzymała przynależną jej na podstawie ustawy 1/2 część spadku. Dział spadku został dokonany postanowieniem Sądu Rejonowego w K. z 27 stycznia 2010 r. (I Ns (...)). Wnioskodawczynie nie została zatem pozbawiona swojego prawa do spadku,

wątpliwe jest jedynie to, czy otrzymała właściwe składniki majątku wchodzącego w skład masy spadkowej.

Nie ma natomiast podstaw, by z normy ogólnej zawartej w art. 64 Konstytucji RP wywodzić prawo dziedziczenia rozumiane jako prawo do nabycia określonych składników majątku. Przepis ten gwarantuje tylko prawo dziedziczenia pojmowane abstrakcyjnie, a nie w odniesieniu do dziedziczenia po konkretnej osobie fizycznej określonych przedmiotów. Zapewnia on każdemu samą możliwość stania się następcą prawnym osoby zmarłej, ale nie przesądza o porządku dziedziczenia po konkretnej osobie i nie gwarantuje nikomu uzyskania praw majątkowych w drodze dziedziczenia po określonym spadkodawcy [por. S. Żukowska-Jarosz, *Komentarz do art. 64 Konstytucji*, w: L. Garlicki (red.), M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Tom II, wyd. II, Wyd. Sejmowe 2016, Lex nr 10579]. Powyższe prowadzi do uznania, że w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku, w zaskarżonym zakresie, w istocie nie doszło do naruszenia art. 64 Konstytucji RP (prawa do dziedziczenia, prawa własności) skoro Wnioskodawczyni nie pozbawiono przynależnej jej części spadku. Być może faktycznie do takiego naruszenia doszło, ale w sprawie o dział spadku (o czym w dalszej części uzasadnienia), której jednak przedmiotowa skarga nadzwyczajna nie dotyczy.

Zgodnie z art. 89 § 1 pkt 2 ustawy o SN podstawą skargi nadzwyczajnej może być rażące naruszenie prawa, przy czym może to być także naruszenie prawa procesowego. Konieczne jest przy tym wykazanie, że naruszenie prawa nastąpiło przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie. Naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię polega na błędnym ustaleniu treści pojęć prawnych, w tym zasad współżycia społecznego (wyroki Sądu Najwyższego z 8 marca 2012 r., III PK 52/11 oraz z 19 stycznia 1998 r., I CKN 424/97). Naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie polega natomiast na błędnym przyjęciu lub zaprzeczeniu związku, jaki zachodzi między faktem ustalonym w procesie a normą prawną (T. Ereciński, *uwaga nr 15 do art. 398³ Kodeksu postępowania cywilnego*, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom III, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, LEX/el. 2016). Polega ono na błędnym podciągnięciu konkretnego stanu faktycznego pod hipotezę normy

prawnej (postanowienie Sądu Najwyższego z 20 listopada 2002 r., II CKN 1492/00; w tym klauzul generalnych - postanowienie Sądu Najwyższego z 20 czerwca 1997 r., II CKN 246/97; wyrok Sądu Najwyższego z 19 stycznia 1998 r., I CKN 424/97).

Przenosząc powyższe na grunt sprawy niniejszej - nie zasługuje na uwzględnienie zarzut naruszenia prawa procesowego dotyczący braku przeprowadzenia z urzędu badania czy w skład masy spadkowej faktycznie wchodziło gospodarstwo rolne (art. 670 § 1 i 2 k.p.c.).

Zdaniem Sądu Najwyższego, w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku Sąd Rejonowy w K., w sprawie I Ns (...), przeprowadził ustalenia co do istnienia gospodarstwa rolnego, oparł się na zgodnych zeznaniach i zapewnieniach spadkowych spadkobierców K. F. i T. T. złożonych w trybie art. 671 k.p.c. a równoznacznych ze złożeniem zeznań pod przyrzeczeniem oraz odpisie z księgi wieczystej (k. 21 akt I NS (...)) stanowiącym dokument urzędowy (art. 244 § 1 k.p.c.), którego autentyczność i prawdziwość nie były kwestionowane. Wydając postanowienie, Sąd I instancji, miał na uwadze stan istniejący w chwili zamknięcia rozprawy. W tamtym czasie i momencie procesowym nie było podstaw, aby bardziej szczegółowo badać czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne. W zaistniałych okolicznościach, zwłaszcza w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, nie było podstaw do badania co wchodzi w skład gospodarstwa rolnego i czy faktycznie są to elementy, o których mowa w art. 55³ k.c., w tym nieruchomości rolne (art. 46¹ k.c.). Rzeczywiste istnienie nieruchomości rolnych, gospodarstwa rolnego i jego składników powinno być przedmiotem ustaleń dokonywanych w toku postępowania o dział spadku, gdzie należy wskazać majątek, który ma być przedmiotem działu i nieruchomości stanowiące własność spadkodawcy (art. 680 k.p.c.), co jednak nie jest przedmiotem niniejszej skargi i tego judykatu. Sąd Najwyższy dostrzega rozbieżności i sprzeczności w kwestii istnienia gospodarstwa rolnego pojawiające się w toku późniejszych postępowań sądowych z udziałem Wnioskodawczyni, niemniej jednak, niniejsza sprawa dotyczy wyłącznie postanowienia Sądu Rejonowego w K., sygn. akt I Ns (...), kończącego postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku.

Nie zasługuje także na uwzględnienie zarzut naruszenia prawa procesowego odnoszący się do ustalenia kręgu spadkobierców dziedziczących na podstawie ustawy gospodarstwo rolne wchodzące w skład majątku spadkowego po zmarłej S. T. (art. 670 § 1 i 2 k.p.c.). Wnioskodawczyni K. F. w dniu 3 października 1996 r. miała ukończone 60 lat. W toku postępowania zeznała, że w chwili śmierci mamy była na utrzymaniu męża, nie pracowała zawodowo i nie otrzymywała żadnej renty, pracowała w gospodarstwie rolnym rodziców skąd wyprowadziła się w 1972 r. (zeznania K. F. k. 23 akt I Ns (...)). Złożone przez Wnioskodawczynię zeznania, niekwestionowane przez uczestnika postępowania, były dowodem w sprawie i pozwalały na stwierdzenie, że spełniała ona kryteria do ustawowego dziedziczenia gospodarstwa rolnego w świetle obowiązujących w dacie otwarcia spadku przepisów (niezależnie od faktycznego istnienia tego gospodarstwa).

Wobec powyższego zasadny jest zarzut naruszenia prawa materialnego - art. 1059 pkt 4 k.c. w zw. z § 3 ust. 1 pkt 2 i § 1 ust. 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 12 grudnia 1990 r. w sprawie warunków dziedziczenia ustawowego gospodarstw rolnych (Dz.U. nr 89, poz. 519 ze zm.), polegający na uznaniu, że K. F. w chwili otwarcia spadku nie była uprawniona z mocy ustawy do dziedziczenia gospodarstwa rolnego pomimo, że spełniała przesłanki określone w ww. przepisach, przy czym wydaje się, iż oczywistą omyłką jest przytoczenie „§ 3 ust. 1 pkt 2” zamiast „§ 3 ust. 1 pkt 1”. Skoro z zapewnienia spadkowego i zeznań Wnioskodawczyni złożonych w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku po S. T. wynikało, że ma ukończone 60 lat, nie wykonuje pracy, która stanowiłaby dla niej źródło utrzymania, w przeszłości stale pracowała w gospodarstwie rolnym bezpośrednio przy produkcji rolnej przez wiele lat - to spełniała ona warunki do dziedziczenia gospodarstwa rolnego określone powołanymi przepisami, a mimo to nie została powołana do dziedziczenia gospodarstwa rolnego.

Na marginesie Sąd Najwyższy zauważa pewien drobny brak konsekwencji w zakresie zaskarżenia – z jednej strony bowiem Prokurator Generalny udowadnia uprawnienie spadkobiercy K. F. do dziedziczenia gospodarstwa rolnego, wskazując błąd materialny popełniony w tym zakresie przez sąd spadku, z drugiej zaś kwestionuje fakt wejścia w skład masy spadkowej gospodarstwa rolnego - wskazując jego zdaniem naruszenie przez sąd spadku prawa procesowego w tym

zakresie. Skarga nadzwyczajna w tej sprawie poprawniej powinna być skonstruowana w taki sposób, by podnosiła naruszenie prawa materialnego jedynie wówczas, gdy Sąd Najwyższy w ramach jej rozpatrywania nie dopatrzy się pierwszoplanowo podnoszonego naruszenia norm prawa procesowego. Taki sens skargi wywiódł skład orzekający.

Z tych wszystkich względów, w ocenie Sądu Najwyższego, zaktualizowały się przesłanki, o których mowa w art. 89 § 1 ustawy o SN, tj. zaskarżone orzeczenie w sposób rażąco narusza prawo na skutek jego niewłaściwego zastosowania, a eliminacja wadliwego pkt II postanowienia Sądu Rejonowego w K. z 29 października 1997 r. konieczna jest dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Jak stanowi art. 91 § 1 zd. pierwsze ustawy o SN w przypadku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i stosownie do wyników postępowania orzeka co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi, w razie potrzeby uchylając także orzeczenie sądu pierwszej instancji, albo umarza postępowanie. Przepis ten stanowi zatem podstawę do uchylenia postanowienia w zaskarżonej części i przekazania go do ponownego rozpoznania. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd I instancji przeprowadzi postępowanie dowodowe w celu ustalenia czy w skład spadku po S. T. wchodziło gospodarstwo rolne, a jeśli tak, to kto miał kwalifikacje do jego dziedziczenia w oparciu o przepisy obowiązujące w dacie otwarcia spadku.

Abstrahując od wyniku przyszłego postępowania o stwierdzenie nabycia spadku po S. T. (które samo w sobie nie wpłynie na stan posiadania), można zauważyć, iż z perspektywy zainteresowanych zasadnicze znaczenie miały postanowienia wydane w postępowaniu o dział spadku (Sądu Rejonowego w K. z 27 stycznia 2010 r., I Ns (...) i Sądu Okręgowego w K. z 10 września 2010 r., II Ca 699/10), które nie były przedmiotem skargi nadzwyczajnej, ale być może na przestrzeni wielu lat legły u podstaw nieodwracalnych skutków prawnych i zmian w stosunkach własnościowych, które także podlegają ochronie prawnej.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 ustawy o SN oraz art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy o SN, orzekł jak w sentencji postanowienia.